

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

תולדות תשב"ח (חלק א)

ויעתר יצחק לה'

• ברש"י: אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע • מור
בשם הרא"ש: עדיף ליקח לשליו ציבור צדיק הבא ממשפחה בזויה,
שלבן נשבר יותר ותפלתו מתקבלת, ולקרב זרע רחוקים • זוהר הק':
תפלת האבות הק', בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דיתבטי
• במדרש: אברהם אבינו התפלל על העקריות ונפקדו, ועל החולים
ונתרפאו • למה לא נפקדו יצחק ורבקה על ידי תפלת אברהם • על
תלמיד חכם בן עם הארץ אמרו איסתרא בלגיןא קיש קיש קריא •
בתפילה לדורות צריך 'זכות' גדול, וזוה מועיל יותר תפלת צדיק בן
צדיק • בחיילות של בית דוד לקחו רק מי שהוא מיוחס, כדי שתהא
זכות אבותם מסייעת • באלשיך הק': כשהברכה הוא גם מצד הדין
והזכות, הוא מתקיים לנצח •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: #1700 845-366-2793

לשון קדשו - קונטרס שדמ (חלק א) 7) מינוט מתוך 56 זייער קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 1 → 6 → 28.1

דרוק 1 דערנאך 344 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר ראובן יוסף האלענדער הי"ו
לנישואי בנו החתן אהרן דוד יעקב נ"י - עב"ג
בת הר"ר יואל בוכינגער הי"ו (ב"ר משה מרדכי)

הר"ר שלמה יודא מאשקאוויטש הי"ו
לנישואי בנו החתן ישראל וואלאך נ"י
עב"ג בת הר"ר שלמה משה ווערצבערגער הי"ו

הר"ר יוסף מענדל היילברון הי"ו
לנישואי בנו - עב"ג החתן אלימלך נ"י
בן הר"ר נחמן הלוי מערמעלשטיין הי"ו

הר"ר שלמה מאיר זילבערשטיין הי"ו
לנישואי בנו החתן יואל יצחק נ"י
עב"ג בת הר"ר יואל ב"ץ הי"ו (ב"ר אהרן נחמן)

• יהם יעלו לזכרון •

האשה החשובה יראת ה' צנועה וחסידה
מרת רחל לאה ע"ה אקערמאן
ב"ר ברוך יודא ז"ל
אשת הרה"ח ישראל זאב ז"ל
נפטרה ה' כסלו תשע"ט

הרה"ח המפורסם, יראת ה' היא אוצרו, איש חסיד היה, בעל
מדות טובות, אהב לעשות צדקה וחסד בהצנע לכת, שפך
שיחו בש"ן בימים הנוראים, שו"ב מומחה ולימדו לאחרים
רבי ישראל דוב ז"ל מענדלאוויטש
ב"ר נפתלי הירץ ז"ל
נפטר ר"ח כסלו תשס"ח

• נחמו נחמו •

האשה הצדקנית, בעלת השגה, עבדה את ה' בתמימות,
חייתה באמונת צדיקים, ובמיוחד ברכיה"ק זי"ע להתנהג
כרצונו בצניעות ובאמונה ודעות, עמדה לימין בעלה במסירות

הרבנית פיגא רבקה ע"ה

בת להבלחט"א הגה"צ רבי יחזקי' יעקב שליט"א אדמו"ר מ'סאלקא
אשת חבר של הגה"צ אדמו"ר מזריטשוב פרעמיסלא שליט"א
נפטרה ערש"ק כ"ג מרחשון תשפ"ו

המקום נחם את כל המשפחה בתוך שאר אבילי ציון ירושלים

הרב החסיד רבי
שמואל בנימין אריעזר ז"ל בערנער
ב"ר שלום צבי ז"ל
נפטר ל' חשוון תשפ"ה

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וונגנו מרת שפרה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

KolSatmar.com

קושיות ודקדוקים בתחלת הפרשה

ד קושיא ד

ברש"י: וַיַּעֲתֶר לוֹ ה', לוֹ וְלֹא לָהּ, לִפִּי שְׁאִינוּ דומה תפלת
צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. ומקורו בגמרא יבמות

וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ כִּי עָקְרָהּ הִיא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה'. לוֹ וְלֹא לָהּ, - זאגט
רש"י^א, - לִפִּי שְׁאִינוּ דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע.

[און] ס'איז אַ מאמר חכמינו ז"ל, ס'איז אַ גמרא אין יבמות^ב, הלא שְׁנַיִם עֲקוּרִים
[היו], וְרָאָם דַּעַן אִיז לוֹ, ס'האָט געדאַרפֿט שטיין וַיַּעֲתֶר לוֹ הָאֵל. נאָר לִפִּי שְׁאִינוּ דומה
תפלת צדיק בן צדיק [לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך תלה 'בו' הכתוב].

ה

והקשו מזה על דברי הטור בשם הרא"ש, דעדיף ליקח לשליח ציבור צדיק
הבא ממשפחה בויה, שלבו נשבר יותר ותפלתו מתקבלת, ולקרב וזר רחוקים

ד) פרעגט מען די קְשָׁא, [דהלא] דער טור^ג ברענגט פונעם רא"ש^ד, אַ בַּעַל תְּפִלָּה
איז נאָך אַמאָל 'גיכער' צו נעמען אַ צִדִּיק בֶּן רָשָׁע.

ווייל ער איז ביי זיך צובראַכן^ה [ולכן מתקבל תפלתו יותר].

און [ס'שטייט] (ישעי' נז, יט) שְׁלֹמֹם שְׁלֹמֹם לְרַחוּק וּלְקֶרֶב^ו, אַז מ'זאָל מְקַרֵּב זיין זַרַע
רְחוּקִים [דעס] איז נאָך אַמאָל 'ליבערשט'.

^א ברש"י (כה, כא): וַיַּעֲתֶר. הֲרָקָה והפציר בתפלה: וַיַּעֲתֶר לוֹ. נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, ואומר אני כל לשון עתר
לשון הפצרה ורובי הוא וכו': לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל, זהו עומדת בזוית זו ומתפלל: וַיַּעֲתֶר לוֹ.
לוֹ וְלֹא לָהּ, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לוֹ וְלֹא לָהּ.

^ב בגמרא יבמות (סד): אמר רבי יצחק, יצחק אבינו עקור היה, שנאמר וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ, 'על' אשתו
לא נאמר, אלא 'לְנֹכַח', מלמד ששניהם עקורים היו. אי הכי, וַיַּעֲתֶר לוֹ, וַיַּעֲתֶר לוֹ הָאֵל מִיִּבְעֵי לִיה [פירש רש"י:
בשלמא אי אמרת תפלת יצחק על אשתו היתה, היינו דכתיב וַיַּעֲתֶר לוֹ, כמו שהיה מתפלל עליה, וְתַתָּה רִבְקָה אֲשֶׁתוֹ. אלא אי
אמרת על עצמו היה מתפלל, ולנוכח אשתו משמע ששניהם היו צועקים זה מול זה, וַיַּעֲתֶר לוֹ הָאֵל מִיִּבְעֵי לִיה], לִפִּי שְׁאִינוּ
דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע [שאינו דומה תפלתו, שהיה צדיק בן צדיק, לתפלתה, שהיתה צדקת בת
רשע, לפיכך תלה בו הכתוב].

^ג בטור אורח חיים (א"ח סימן נג): וזה לשון אדוני אבי ז"ל בתשובה, מה שכתבת שנהגו באלו המקומות למנות
בווי המשפחות לשליח צבור, ויש בדבר הזה ביזוי מצוה, כאילו אינו כדאי [ובתשובת הרא"ש: כאילו אינה ראויה]
למיוחסין שבישראל, אלא כשאר אומניות בעלמא. וחלילה להיות מלאכת השם אומנות, אלא עטרה לראש. ◦
גם אני נתרעמתי מיום בואי הנה על חֲזִנֵי הארץ הזאת, אבל לא נתרעמתי על שלך, כי תְּלִית הַדָּבָר בְּיָחִס
משפחה^ד, ואינו כן בעיני המקום, אלא הוא מיוחס ורשע, מה תועלת לפני המקום ביחס שלך, ואם הוא ממשפחה
בויה וצדיק, טוב לְקַרֵּב מזרע רחוקים, שנאמר (ישעי' נז, יט) שְׁלֹמֹם שְׁלֹמֹם לְרַחוּק וּלְקֶרֶב. אבל נתרעמתי כי חֲזִנֵי
הארץ הזאת הם להנאתן, לשמוע קול ערב, ואפילו הוא רשע גמור אין חוששין רק שיהיה נעים זמירות, והקב"ה
אומר (ירמ' יב, ח) נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל בֶּן שְׁנָאֲתִיקָה.

^ד בשו"ת הרא"ש (כלל ד, סימן כב). ולשונו שם הועתק בדברי הטור דלעיל.

^ה וכמבואר טעם זה בשלחן ערוך התניא (א"ח נג, ד) המובא להלן (בהערה ח). ועיין עוד במגן אברהם (שם, ח) בשם
מהרש"ל (יש"ש חולין פ"א, סימן מט) שמביא בשם המדרש (ליקוט שמעוני תהלים, רמז תשסו) שדרך הקב"ה להשתמש
בכלים שבורים, ועל זה מביא המג"א בשם הזוהר הק' (ח"ג דף ז: - דהיינו מי שהוא דָּפָא וְשָׁפֵל רוח).

^ו לְרַחוּק ברישא, והדר לְקֶרֶב. וכמבואר בגמרא ברכות (לד: - וסנהדרין (טז, א)). [ועיין עוד בבית יוסף שם בשם מהר"י
אבובב].

1

והרש"ל מפרש דברי הרא"ש דמיידי רק כשהוא עצמו צדיק יותר ממי שהוא צדיק בן צדיק. אמנם בטורי זהב מפרש דמיידי אפילו בשניהם שוים בצדקות, ואם כן קשה מדברי הגמרא ורש"י בפרשתו, דמבואר דתפלת צדיק בן צדיק עדיף

[און] ער דער מהרש"ל וויל זאגן, [אז] אף על פי כן איז דאך [המיוחס קודם] אז ס'איז אייניג [מעלת שניהם בצדקות].

2

[אָבער] דער טורי זהב זאָגט דאָך אז ניין, אז ס'זעט אויס [בדברי הרא"ש והטור] אז ס'איז טאָקע מער [עדיף לקרב זרע רחוקים, אף כששניהם שוים בצדקות].

ח

[ועל זה הקשו] נו דאָ שטייט דאָך אָבער 'דאָך' לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, דאָס איז דעך דאָך אַ כָּלָל [שתפלת צדיק בן צדיק מתקבל יותר], ברויך מען דאָס צו פאַרשטיין.

- דער טורי זהב [איז] אין סימן נ"ג.¹ -
אין רב טוב² שמועסט איך דערפון דער זיידע זכרוננו לברכה.

¹ בהגהות מהרש"ל על הטור, והובא בב"ח שם וז"ל: וכתב מהרש"ל, טוב לקרב מזרע רחוקים. ומכל מקום אם שניהם שוים, בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס, וראוי לדקדק על זה, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו', עכ"ל.

וכן מביאו בפרישה שם (ס"ק ז, בקצת שינוי לשון) וז"ל: וזה לשון מורי (המהרש"ל), ומכל מקום בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס אם שניהם שוים, וראוי אף לדקדק על זה, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו', עכ"ל. ◦ [והוסיף על זה הפרישה]: ודומה לזה כתב רבינו [הטור] לקמן סימן תקע"ט דהראוי להתפלל בתעניות הוא מי שאין בו ולא באחד מקרוביו או כל הנלוים אליו שום בעל עבירות, כן כתב שם בשם הרמב"ם (תענית ד, ד) עיין שם. וכן פירש רש"י על וַיַּעֲתָר 'לו', ולא לה, והוא מגמרא וכו', עיין שם. ◦ מיהו נראה דיש לחלק בין בעל עבירות למי שהוא מפסול משפחה והוא ואבותיו צדיקים גמורים, ועל זה נאמר טוב לקרב מזרע רחוקים, וק"ל.

וכן כתב המהרש"ל גם בספרו ים של שלמה (חולין פרק א, סימן מח), שהביא שם לשון הרא"ש, ועל זה כתב: והנה מה שהרחיק צד הייחוס בעניני החזנות עד קצה האחרון ונרצ"ל שכתב דהיחוס אינו מעלה ומוריד, נראה בעיני דוקא כשאין שוין קאמר, דזה הוא קודם, לא מיבעיא לרשע, אף לבינוני, אם זה הוא צדיק ואדם כשר ביותר, פשיטא שהוא קודם, ואף החסיד קודם לצדיק, רק שיהא לו קול נעים, אפי' אינו מעולה בקול כמו האחר. אבל בשוין פשיטא שהמיוחס הוא קודם, שאינו דומה תפלת בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, כמו שדרשו רז"ל בפסוק וַיַּעֲתָר 'לו' ולא לה.

² בטורי זהב (א"ח שם, א): בטור כתוב בשם הרא"ש, שאין מעלות הש"ץ תלוי ביחוס משפחה, דאם הוא מן משפחה בזויה, וצדיק, טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרִחּוֹק וּלְקָרֹב. וכתב רש"ל, מכל מקום אם שניהם שוים, בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו' עכ"ל. ◦ ולע"ז נראה, מדכתב הרא"ש טוב לקרב מזרע רחוקים, שמע מינה שיש כאן עוד אחר מזרע שאינם רחוקים, דלשון 'טוב לקרב' משמע שיש ברירה, ואפילו הכי טוב לקרב זה שהוא אינו מיוחס, כדי לקרבו לאותו זרע לשכינה, דרחמנא לבא פָּעִי, ותהיה תפלתו נשמעת יותר מצדיק בן צדיק, וזה נלמד מפסוק 'לְרִחּוֹק וּלְקָרֹב'. כן נראה לי.

ועיין בשולחן ערוך התניא (נג, י) שהביא ב' השיטות, וז"ל: וטוב לחזור אחר ש"ץ בן צדיק, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו'. ויש אומרים שצדיק בן רשע תפלתו על הצבור יותר נשמעת מתפלת בן צדיק, לפי שמתוך שאין לו זכות אבות הוא שפל רוח בתפלתו, שאין בוטח בתפלתו על מעשה אבותיו כמו בן צדיק, כי אם על חסדו של הקדוש ברוך הוא. ולענין מעשה, הכל לפי ענין שפלות רוח של זה, וצדקת אבותיו של זה.

³ ברב טוב לא מצאנו מקומו כעת, ואולי הכוונה למה שכתב בספרו ייטב פנים (ב' דסוכות, אות יג) וז"ל: וַיַּעֲתָר יַצְחָק לֵה' לִנְכַח אֲשֶׁתוֹ. 'על' אשתו היה לו לומר. ב', וַיַּעֲתָר לוֹ ה', פירש רש"י לו ולא לה, לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, ומה מקשים על הטור, שכתב אם הוא ממשפחה בזויה והוא צדיק, טוב לקרב מזרע הרחוקים. משמע אפילו יש כמוהו מזרע קרובים, עיין שם בטורי זהב. ◦ ולכאורה יש ראייה לדברי הטור מגמרא תענית (כה,): ירד רבי אליעזר ולא נענה, וירד רבי עקיבא ונענה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. ופירשו המפרשים, מפני שרבי עקיבא היה בן גרים ונולד במזג במדות רעות, והעביר מדותיו והפך לטוב, מפני זה נענה יותר מרבי אליעזר שנולד במזג טוב, ועיין בספר

ישוב הקושיות בתחילת הפרשה

נג

חקרמה לישוב קושיא ד

[ותחילה נבאר] די תפלות קודם, [מה שדקדקנו בפסוק] ויעתר יצחק לה', [וואָס] איך האָב דאָ געזאָגט [בקושיא ד].

נד

איתא במדרש על הפסוק ויהי ברכה, שאברהם אבינו היה מתפלל על העקרות ונפקדו כולם, ועל החולים ונתרפאו כולם

[ונקדים וואָס] דער יפה תואר פרעגט^א [אויף דעם וואָס] ס'שטייט [במדרש] אין פרשת לך לך [על הפסוק] ויהי ברכה [לך יב, ב], [אז ווען] אברהם אבינו האט מתפלל געווען אויף עקרות, זענען זיי אלע נפקד געוואָרן, [וכן התפלל] אויף חולאים, און זיי זענען נתרפא געוואָרן, [וכן] אויף אלעמען.

נה

ולפי זה הקשה היפה תואר על מה שאמרו עוד במדרש רבה בפסוק שאמרה שרה כל השמע יצחק לי, דבעת שנפקדה שרה נפקדו הרבה עקרות עמה. וקשה למה לא נפקדו אותן הרבה עקרות מקדם לה, על ידי תפלתו של אברהם אבינו

פרעגט דער יפה תואר^א, [דהלא] ס'שטייט^ב [במדרש על הפסוק] יצחק עשה לי אלקים כל השמע יצחק לי [וירא כא, ו], [אז] ווען יצחק אבינו איז געבוירן געוואָרן איז געווען הרבה עקרות נפקדו [עם שרה], הרבה עקרות זענען נפקד געוואָרן.

סידורו של שבת שורש ששי באורך. הרי מבואר כדברי הטור. וקשה מכאן, שהרי אין לך מעביר על מדותיו יותר מרבקה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ושינתה מדותיה ומעשיה לטוב, ואם כן היתה היא ראויה להיות נענה יותר מיצחק, ואמאי לו ולא לה. ג', למה זה אגבי, צריך ביאור. והנראה לי בזה, על פי מה שכתבתי לעיל כי רבקה הלכה אצל יצחק, היפך הנהוג שהאיש הולך אצל זיווגו, כי היא היתה גומלת חסד, ויצחק בחינת גבורה קשיא וצמצום, והיתה היא צריכה להמתיק. ועיין בזה (ח"א דף קלו). רבקה דינא רפא, וחוט של חסד תליא, ויצחק דינא קשיא, בגין לאתתקנא כולא ולאבתסמא עלמא, עיין שם. וכיון שכן, אחר שנמתק יצחק ונתבסם על ידי רבקה, אם כן היה גם הוא מעביר על מדותיו מדינא קשיא לרפא, והרי היה ליצחק ב' מעלות, זכות אבות מכח שהיה צדיק בן צדיק, וגם היה מעביר על מדותיו. מה שאין כן רבקה, אם שהיתה מעבירה על מדותיה, לא היתה לה זכות אבות, על כן לו ולא לה. ◦ מה שאין כן בצדיק בן צדיק שאינו מעביר על מדותיו, כי נולד במזג טוב וחסד, אז תפלת צדיק בן רשע יותר עדיף, שזה מעביר על מדותיו, ולא קשיא על הטור כלל. ◦ ואמנם יצחק לא ידע ממעלתו וממדרגתו, כדרך של צדיקים דלא מחזיקים טיבותא לנפשייהו, והוא היה סובר כי עודנו במעמדו הראשון בתקפו וגבורתו הקשה ואינו מעביר על מדותיו, על כן התפלל בזכות אשתו, כי היא היתה מעביר על מדותיה. וזהו שכתוב ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, פירוש בזכות אשתו, אבל ה' הוא היודע כי יצחק נתבסם והעביר על מדותיו, על כן ויעתר לו ה', לא לה, כי הוא היה לו תרתי למעלייתא כאמור.

^א בבראשית רבה (לט, יא): אמר רבי לוי, לא שם אדם פרה מאברהם עד שנתברך, ולא שמה לו עד שנתברך מאברהם. [דבר אחר ויהי ברכה [כן גרס ב"פ]] כיצד, אברהם היה מתפלל על עקרות והם נפקדות, ועל החולים והם מרועים. רב הונא אמר, לא סוף דבר אברהם הולך אצל החולה, אלא החולה 'רואה' אותו ומרוע. אמר רבי חנינא אפילו ספינות שהיו מפרשות בים הגדול, היו ניצולות בזכותו של אברהם וכו'. ◦ ויהי ברכה, קרי ביה ברכה, מה בריכה זו מטהרת את הטמאים, אף את מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים. ◦ אמר רבי ברכיה, כבר כתוב ואברכה, מה תלמוד לומר ויהי ברכה, אלא אמר לו עד כאן הייתי זקוק לברך את עולמי, מכאן ואילך הרי הברכות מסורות לך, למאן דחזי לך למברכא בריך.

^א ביפה תואר (על ה"ב שם): היה מתפלל על עקרות והם נפקדות. והא דאמר בפרשה נ"ג (הובא להלן) כשנפקדה שרה הרבה עקרות נפקדו עמה כו', היינו עקרות וחולים 'רחוקים' שלא ידעם אברהם להתפלל עליהם.

פרעגט ער די קשיא^א, וואָס איז 'פריער' געווען, [והלא ווען] אַבְרָהָם אַבְיָנוּ האָט מתפלל געווען זענען זיי דאָך [שוין] 'אזוי אויך' נפֿקד געוואָרן, אַלעס פֿון אַבְרָהָם אַבְיָנוּס' תּפֿלוֹת. [וואָס כֵּן אותן שנפקדו על ידי שרה בעת לידת יצחק] פֿאַרוואָס זענען זיי נישט 'פריער' נפֿקד געוואָרן פֿון די תּפֿלוֹת [של אברהם], וואָס האָט מען געדאַרפט צו וואַרטן ביז יצחק אַבְיָנוּ וועט געבוירן ווערן, [און דעמאָלטס איז הערשטן געווען] הרבה עקרות נפקדו עמו.

נר

וביפה תואר מתרג' כי אברהם לא התפלל אלא על האנשים שידע אותם אליו. ובשעה שנפקדה שרה, נפקדו גם הרבה עקרות מהרחוקים 'רחוקים', שלא ידעם אברהם. ובנור הקודש מוסיף, דאפילו באותן שידעם, לא התפלל אברהם אלא על אותן שהלכו בדרכו וסרו למשמעתו

וויל ער זאגן^א, [כי אברהם אבינו] ער האָט טאַקע אויף יעדן מתפלל געווען [ונפקדו], אַבער נאָר דער וואָס ער האָט זיך עפעס אַנגיקערט מיט אים, [אבל לא על 'הרחוקים' שלא ידע אברהם מהם].

[און] דער נזר הקודש זאגט^א, אַז [גם 'בהקרובים' שידעם אברהם, התפלל רק אויף] די וואָס זיי האָבן מקבל געווען צו גיין אין זיין דרך.

און דעמאָלטס [בשעה שנפקדה שרה ביצחק] זענען נפֿקד געוואָרן אפילו די אויך [אותן שלא התפלל עליהם אברהם].

[על כל פנים] מ'זאגט תירוצים.

נז

אמנם באלו התירוצים עדיין לא מתורג' מה שקשה כאן על יצחק ורבקה עצמן, למה לא נפקדו מקודם לזה על ידי תפלתו של אברהם, במשך כל השנים

נאָר דעס אַלעס קאָן מען פֿאַרענטפֿערן אויף די הַרְבֵּה עֲקָרוֹת [שנפקדו עם שמחת שרה, בעת לידת יצחק, ולא מקודם].

אַבער אויף יצחק אַבְיָנוּ אַליין, פֿאַרוואָס האָט אויסגעפעלט [דער] וַיַּעֲתָר יִצְחָק. ס'איז געווען הַרְבֵּה עֲקָרוֹת [שנפקדו בשעה שנולד, ועל ידי תפלת אברהם, און] ער האָט געוואַרט צוואַנציג יאָר, און ער האָט אַזויפיל מתפלל געוועזן, הַרְבֵּה וְהַפְצִיר [בתפילה]^א. אויף יעדן האָט אַבְרָהָם אַבְיָנוּ [מתפלל געווען, און] אויף וועם ער האָט מתפלל

^א בבראשית רבה (נג, ח): וְתֹאמַר שֶׁרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים [כָּל הַשָּׁמַע יִצְחָק לִי] (וירא כא, ו). ר' ברכיה בר' יהודה ברבי סימון בשם רבי שמואל ברבי יצחק, ראובן בשמחה, שמעון מה איכפת ליה, כך שרה נפקדה, אחרים מה איכפת להם. אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חרשים נתפקחו, הרבה סומים נפתחו, הרבה שוטים נשתפו. נאמר כאן עשייה, ונאמר להלן (אסתר ב, יח) וְהַנְחָה לְמַדְינֹת עָשָׂה, מה עשייה שנאמר להלן ניתן דורייה לעולם, אף עשייה שנאמר כאן דורייה לעולם וכו'.

^א בנזר הקודש (על הב"ר שם בפל"ט) הביא לשון היפה תואר דלעיל, ועל זה כתב: ולי נראה שגם על 'הקרובים' לא התפלל אלא מי שנתקרב אליו לילך בדרכיו ולהתדבק באמונתו אמונת קל עולם, כאשר תמיד בכל מקום שהלך היה הולך ומכריז אלקותו יתברך, כדכתיב (לך יב, ח) וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה', וכדלקמן (במדוש). אבל על אלו שלא נתדבקו בו, לא היה מתפלל. ואפילו אם תמצא לומר שגם עליהם היה מתפלל, לא עשה כן אלא על אשר ביקשו מאתו להתפלל אל ה', באשר בזה האמינו בהשגחתו יתברך, אבל מי שלא ביקש תפלתו, לא התפלל. אבל כשנפקדה שרה נעשה ורחוקה בעולם, שהיה אז עת רצון בתגבורת החסד ורחמים מאליו, עד שנפקדו עמה הרבה עקרות אף על פי שלא התפלל עליהם אברהם.

^א כלשון רש"י בזה, המובא לעיל בהערה א.

געווען איז אלעס נפקד געוואָרן, און פונקט דאָ [אצל יצחק] האָט אויסגעפעלט
אזאָלעכע ענינים.

ס'איז דאָך עפעס אַ פּלאַ, ס'איז נאָכנישט פאַרענטפערט מיט די אַלע [תירוצים]^{טו}.

נח

אלא מאי צריך לומר בהתירוץ המבואר בנמרא, דלכן היו האבות והאמהות עקורים,
לפי שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, ורצה הקב"ה שיתפללו על זה כל אלו השנים

נאָר וואָס'זשע דען, אויף דעם שטייט דאָך [שוין] אַ תירוץ אין די גמרא^{טז}.

[דאיתא בגמרא] למה היו אמותינו עקרות, בשביל שהקדוש ברוך הוא מתאוה
לתפלתן של צדיקים, דער בורא כל עולמים איז מתאנה לתפלתן של צדיקים.
מ'האָט 'געדארפט' האָבן [די תפילות, און] מ'האָט 'געוואָלט' האָבן [די תפילות, און]
יצחק ורבקה זאלן אויך מתפלל זיין, [ווייל] הקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתן.

נט

והענין בזה, כי תפלת האבות הק' היו תפלה נצחיות לדורות עולם, והיה בזה צורך גדול לדורות שהם
יתפללו עליהם, וכמבואר על זה בזהר הק' הלשון בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא ללל מאן דיתבעי

[און] פאַרוואָס [טאָקע רצה הקב"ה בכך], שטייט דאָך [שוין] אין זוהר הקדוש^{יז}, [ווייל]
זייערע תפלות בלייבן אַ נצחיות, ס'העלפט פאַר די גאנצע וועלט, עד סוף כל הדורות.
די תפלות פון זיי, פון די אבות הקדושים, איז אַ נצחיות.
בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא ללל מאן דיתבעי, זאגט דער זוהר הקדוש.

ס

[איבערדעם] האָט מען געברויכט זייערע תפלות [של יצחק ורבקה] אויכעט, [ווייל]
ס'האָט אויסגעפעלט [לדורות העתידים].

איז נישט קיין קשײַא פאַרוואָס ס'האָט נישט גענוצט [תפלת אברהם לחוד, ווייל]
ס'האָט אויסגעפעלט 'די' תפלות [של יצחק ורבקה גם כן, ושיתפללו במשך כל אותן השנים].

סא

ישוב קושיא ד

ומעתה אין שום סתירה לדברי הרא"ש והטור, ממה שאמרו כאן דאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק. דזה ודאי
שתפלת צדיק בן צדיק יש לו כח גדול מצד צירוף זכות אבותיו, וכעין שאמרו בגמרא דבחילות בית דוד לקחו רק
מי שהיה מיוחס, והטעם כדי שתהא זכותו 'זכות אבותיו' מסייעת, ועל כן בתפלה כזו שהוצרכה 'לדורות', בזה
וראי עדיף תפלת צדיק בן צדיק

ממילא איז שוין נישט קיין סתירה [פון דעם] אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק, צו

^{טו} עיין ביפה תואר ונזר הקודש שם מה שכתבו לתרץ על שרה אמנו גופה, למה לא נפקדה מקודם. אבל גם לפי
תירוצם שם, עדיין לא מתורץ קושיותנו למה לא נפקדו יצחק ורבקה מקודם, ועיי"ש. [ולפי תירוצ רבינו בסמוך על
רבקה, יתיישב גם קושיותם על שרה].

^{טז} בגמרא יבמות (סד.): לנכח אשתו וכו', מלמד ששניהם עקורים היו וכו'. אמר רבי יצחק, מפני מה היו אבותינו
עקורים, מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים.

^{יז} בזהר הק' בפרשתו (דף קלו.): תא חזי, עשרין שנין אשתהי יצחק עם אתתיה ולא אולידת, עד דצלי צלותיה.
בגין דקודשא בריך הוא אתרעי בצלותהון דצדיקא, בשעתא דבעא קמיה צלותהון על מה דאצטריכו. מאי
טעמא, בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא ללל מאן דאצטריף, בצלותהון דצדיקא.

ועיין בייטב לב (פרשת חיי שרה, מטות, ואתחנן) מה שהאריך בענין זה, ומביאו רבינו בכ"מ.

דעם טורי זהב אין סימן נ"ג, [און] דעם רא"ש. [ווייל] דאָרט שמועסט מען [מתפילה שהיא לשעתו, ולא לדורות].

סב

[דהנה] דאָס איז דאָך אַמאָל זיכער [אַז] צַדִּיק בֶּן צַדִּיק איז אַ גרעסערער כח [לענין הגנת זכותו].

[ווי] ס'שטייט דאָך אין די גמרא בפירושה, אַז ווער ס'איז געווען געגאַנגען בְּחִילּוּתוֹ שֶׁל בֵּית דֹּד, האָט מען געוואוסט [אַז] דער איז אַ מִיּוֹחֵס, האָט מען נישט געדאַרפט [מער] בּוֹדֵק זיין. [ווייל] מ'האָט געדאַרפט האָבן אַ שטאַרקן זְכוּת אין אַ מִלְחָמָה, [איבערדעם] דאָרט האָט ער גענומען [רק מי שהוא מיוחס, וכמו שאמרו שם בגמרא כדי שתהא זכותן 'זכות אבות' מסייעתן, ווייל] ס'מוז זיין [אַז] אויסער זייער זְכוּת זאָלן זיי האָבן זְכוּת אָבוֹת אויכעט. אַז נישט, האָט מען נישט גענומען. זעט מען דאָך דאָס איז דאָך אַמאָל אַ שטאַרקערער כח. פון דעם איז קיין שמועס נישט².

סג

אבל הרא"ש מיירי בשליח ציבור הנבחר לתפלה על 'בשעתו', רבוה אין צריך 'זכות' גדול כל כך. ולזה אמר ריש עדיפות ליקח הצדיק שהוא ממשפחה בויה, דמצד שלבבו נשבר יותר, על כן גם תפלתו מתקבלת יותר

נאָר וואָס דען, דעס וואָס דער רא"ש זאָגט דאָרטן [דעדיף תפלת צדיק בן רשע], ס'איז פאַרהאַנדן אַמאָל, [ווייל] דער בוראָ פֿל עולמים איז אַ רַחוּם וְחַנּוּן, [און] אַז מ'איז צובראַכן, [און] ער ברויך הִתְקַרְבוֹת, איז מען אַמאָל 'מְקַרֵּב' [מן השמים תפלתו, ולכן] דאָרף מען אַמאָל^{כא} מְקַרֵּב זיין [מי שאינו מיוחס], ווייל ער איז צובראַכן^י [ומצד זה הוא שיש עדיפות בתפלתו להתקבל יותר בנקל].

סד

ובאמת גם זה אינו כלל גמור, דגם לענין לב נשבר מציון שהצדיקים נשבר לבם בקרבם, ואדרבה בוכרים מעלת אבותם הם שפלי רוח ביותר, משא"כ בן עם הארץ, דלפעמים שייך בו מה שאמרו על תלמיד חכם בן עם הארץ איסתר'א בְּלִינָא קִישׁ קִישׁ קְרִיא, ופירש"י שמודיע לכל ומתפאר בכרתה של תורה

איך שמועס שוין נישט פון דעם, [אַז] דאָס איז דאָך אויך נישט קיין פֿלל. [שהרי] אַמאָל איז פאַרקערט פאַרהאַנדן [שהצדיק בן צדיק לבבו נשבר יותר. וכמו שמצינו

^י דאיתא במשנה קידושין (עו): הנושא אשה כהנת [פירש"י: דוקא נקט, כדקתי סיפא לוי' וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת] צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמונה וכו'. אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה [התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה שימש על המזבח בידוע שמיוחס הוא], ולא מן הדוכן ולמעלה [אם הועד עליו שעמד אצל הלויס בדוכן לשוור שוין], ולא מן הסנהדרין ולמעלה [אם נמנה בסנהדרין אין צריך לבדוק אותו], וכל שהחזקו אבותיו משוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאין לכהונה, ואין צריך לבדוק אחריהן [נטעמא דכולהו מפרש בגמרא] וכו'. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך.

ועל זה אמרו בגמרא שם (עו): רבי חנינא בן אנטיגנוס וכו'. אמר רב יהודה אמר שמואל, בחיילות של בית דוד [פירש"י: שהיו באים בחלוקה חודש בחודש וחזורין חלילה, והוא לשון איסטרטיא. וכותבין בשמות משפחת פלוני ופלוני בחודש פלוני, והיו זהירין לייחסן מכל מום, כדמפרש שתייעם זכות אבות במלחמה]. אמר רב יוסף מאי קרא, הִתְיַחֵשׁ בְּצָבָא בְּמִלְחָמָה (דברי הימים א' ז, מ). ונטעמא מאי, אמר רב יהודה אמר רב, כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן.

^ט פירוש: אַמאָל זיכער, בכל אופן.

^כ ויעין בעל הגאולה ועה"ת (סימן יג) שהאריך שם רבינו בענין זה.

^{כא} פירוש: לפעמים.

כי אצלן א בן רשע זאגט די גמרא^{כב} איסטרא בליגנא קיש קיש קריא, א בן עם הארץ [מתגאה ומתפאר יותר בלימודו. ונמצא כן] אמאל ווייל יענער [צדיק בן צדיק] איז נאך מער צובראכן, לויט אבות אבותיו [שהיו צדיקים וגדולים, הוא מחזיק עצמו לכאין נגדם, ולכן הוא שפל רוח יותר]^{כג}.

סה

אמנם גם זה שכיח טובא שצדיק בן עם הארץ לבבו נשבר ביותר, ועל אופן כזה הוא שכתב הרא"ש דעדיף ליקח צדיק כזה

אבער על כל פנים ס'איז שכיח דאס [אויך, דמי שאינו מיוחס לבבו נשבר יותר, ובאופן כזה] ווען ס'איז אויף 'די' בחינה, איז אמאל בעסער מקרב צו זיין [הרחוקים]. אבער דער 'פח' [של צדיק בן צדיק] איז אמאל'ט שטארקער. נאר וואס דען, וועגן התקרבות [און] וועגן רחמנות [נכון לפעמים לקרב הרחוקים, כשהם צדיקים ולבבם נשבר בקרבתם].

סו

אבל כל זה רק בתפלה 'לשעתו', ולא על תפלה גדולה שהוא על כל הדורות, דבזה צריך 'זכות' גדול, ולכן בזה ודאי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע

[אמנם] דאס איז רעכט [כשהתפילה היא] פאר 'אים' [או על הציבור 'לשעתו'], אויף די תפלה 'בשעתו' וואס ער טוט, [בזה מיידי הרא"ש דלפעמים עדיף לקרב הרחוקים]. אבער א תפלה וואס מ'ברויך עס נישט האבן בשעתו [רק 'לדורות', ודאי עדיף תפילת צדיק בין צדיק. והרי יצחק ורבהקא לעצמם] זיי האבן געקאנט געהאלפן ווערן דורך [תפלת] אברהם אבינו. דארט וואו אברהם אבינו האט נאר 'געקוקט' אויף זיי - [ווי] ס'שטייט אין מדרש אויף א פלאץ^{כד} - איז מען אויך געהאלפן געווארן.

^{כב} בגמרא בבא מציעא (פה:) : אמר רב חמא, מאי דכתיב (משלי יד, לג) בלב נכון חכמה וברקב קסילים תודע, בלב נכון תנוח חכמה, זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם. וברקב קסילים תודע [פירש"י: מודיע לכל, ומתפאר בכתיבה], זה תלמיד חכם בן עם הארץ [היינו ברקב קסילים, משפחת כסילים]. אמר עולא, היינו דאמרי אינשי אסתרא בליגנא [סלע אחד בליגנא] קיש קיש קריא [מתקשקש ומשמיע קול, ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול]. - [ועיין עוד פירוש על זה בתוספות שם].

^{כג} ועיין בדברי יואל במדבר (עמוד לו) [משנת תרצ"ו] שביאר רבינו בזה שיטת מהרש"ל דלעיל, וז"ל: אמנם נראה דשיטת המהרש"ל דמיוחס קודם, הוא משום דמאידך גיסא איכא סברא איפכא, דמי שהוא בעל תורה ובא ממשפחה בזויה, יש לחוש יותר פן ירום לבו ויבא לידי התנשאות, כמו שאמרנו ז"ל (ב"מ פה:) בלב נכון תנוח חכמה זה ת"ח בן ת"ח, וברקב קסילים תודע זה ת"ח בן ע"ה [פירש"י מודיע לכל ומתפאר בתורה], אמר עולא היינו דאמרי אינשי אסתירא בליגנא קיש קיש קריא. פירוש כשיש רק דינר אחד בכלי הוא מקשקש ומשמיע קולף משא"כ כשהדינר בתוך כלי מלא דינרין אינו משמיע קול, כמו כן ת"ח בן ע"ה מקשקש ומתפאר בתורתו. ומאז סייעתא לשיטת המהרש"ל דטוב למנות צדיק בן צדיק יותר ממי שבא ממשפחה בזויה, דאדרבה יותר יש לחוש שיתגאה ויתפאר זה הבא ממשפחה בזויה, שהוא גדול ומעולה מכל משפחתו, דאסתירא בליגנא קיש קיש קריא.

^{כד} עיין קרוב לזה בבראשית רבה (המובא לעיל בהערה י): לא סוף דבר אברהם הולך אצל החולה, אלא החולה רואה אותו ומקריח.

ובילקוט שמעוני חיי שרה (רמז ק), ומקורו בגמרא בבא בתרא (טו:) : רבי אלעזר המודעי אומר, איצטגנינות [פירש"י: חוזה בכוכבים] היתה בלבו של אברהם אבינו, שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו [לניטול עצה ממנו]. רבי שמעון בן יוחי [ובילקוט גרס: בן אלעזר] אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקב"ה בגלגל חמה. ובילקוט שמעוני מלאכי (רמז תקצג) : אבן טובה היתה לו אברהם אבינו, שכל הרואה אותה, אם היה חולה

[וממילא] 'די תפלה [של יצחק ורבקה] האט נישט אויסגעפעלט פאר זיי, איז דאס גאנצע איז דאך נאך אז ס'זאל בלייבן אויף שפעטערע דורות, [און] אויף שפעטערע דורות ס'זאל בלייבן א זכות, איז בעסער א שטארקערע זכות [של צדיק בן צדיק].

סז

וכן לפי טעם הנזכר בהרא"ש דטוב לקרב זרע רחוקים, דמשמע שהוא מצד ענין רחמנות וחנינה, לחזק ולקרב למי שהוא צריך חיזוק יותר. דגם בזה יש חילוק בין אם הוא תפילה המועילה לשעה או לדורות. וכמבואר באלשך, דברכה שהוא מצד חנינה ורחמים אינו מתקיים לנצח, אבל אם גם מרת הדין מסכים מצד הזכות, הוא מתקיים לנצח

וואָרן דעס [מה שכתב הרא"ש דלפעמים עדיף לקרב רחוקים] איז דאך נאך אן ענין [פון] א ירחמנות זאך. [ולא מצד ה'זכות' דעדיף יותר].

[און] אז ס'איז נאך א חנינה, שטייט דאך, דער אלשיך זאגט^{כה} [דברכה הבא ממדת הרחמים] דאס איז נישט קיין נצחיות, ס'איז [נאך] דעמאלטס.

[וממילא] אז ס'איז געווען א ירחמנות, א חנינה, איז עס גוט פאר אים, אויף בשעתו. א תפלה וואס מ'ברויך האבן בשעתו, איז אמאל פארהאנדן אז [וויבאלד] יענער איז מער צובראכן, [אדער] ער ברויך מער התקרבות, טוט מען [לקבלו לשליח ציבור. אבער] אלץ נאך פארדעם, דאס איז רעכט פאר אים, און פאר דער היצטיגער תפלה וואס ער טוט.

אָבער [אז] ס'זאל בלייבן [זכות' תפלתו] אויף שפעטער, איז אמאל^ט [זיכער] שטארקער [תפלת צדיק בן צדיק]^{כז}.

סח

איבערדעם איז רעכט, [דלעולס] אינו דומה תפילת צדיק בן צדיק, [און] דאס איז נישט קיין שום סתירה [לדברי הרא"ש], וואָרן ס'איז אן אנדערע מין תפלה, ס'איז נישט געווען קיין תפלה וואס מ'האט געברויכט דעמאלטס האבן בשעתו, [שהרי יצחק ורבקה] זיי האבן געקאנט געהאלפן ווערן אן דעם אלעמען [על ידי תפלת אברהם, נאך] ס'איז אינגאנצן אויפן עתידות געווען.

איבערדעם איז רעכט, איז דאס נישט קיין שום דמיון [ענין שליח ציבור, לענין תפילת האבות הק'].

מתרפא, שנאמר (חיי כד, א) ויהי ברוך את אברהם בכל, וכשמת נטלה הקב"ה וקבעה בגלגל חמה, שנאמר (מלאכי ג, כ) וירחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכתפיה.

וקל וחומר מי שאברהם הביט עליו. וכן מבואר בלשון הרמב"ן לך (י, יד): ואולי יפרשו ויצא מלך קדם 'לקראתו' (לך יד, יז), שיצא מן הבור כשעבר אברהם עליו, כי נעשה לו נס לכבוד אברהם שיצא לקראתו לכבודו ולברכו. ואפשר כי אברהם בשוכו, הביט בבור ההוא, כי חפץ להציל המלכים ולהשיב להם רכושם, והנה נעשה הנס על ידו.

^{כה} בפירושו רוממות קל על תהלים (סז, ב): או יאמר, כי לפעמים מדת הרחמים היא תיטיב, ולפעמים גם מדת הדין, שמתהפכת לרחמים. וההפרש, כי בהיות על ידי מדת הרחמים בלבד, לא יתמיד, כי אפשר תקטרג מדת הדין. אך בהיות שגם מדת הדין מסכמת, 'תתמיד' בעצם הטובה. וזה יאמר, אשר נבקש הוא כי מדת אלקים שהוא מדת הדין יתנו וגם יברכנו, ועל ידי כן תתמיד הטובה, כי יאר פניו אִתְּנוּ סִלָּה.

^{כז} ועיין כעין זה בפרי מגדים (א"ח גג, משב"ז ג) לענין הימים גוראים, וז"ל: ובראש השנה ויום הכיפורים טוב ליקח ש"ץ צדיק בן צדיק, ואין ראייה מבזוי משפחה דמ"מ צדיקים הם. [ועיין בזה באורך בלשון אלף המגן על המטא"פ (תקפא, נב)].

קס

ברכת הקודש

דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן :

טאָקע [אין] זכות אבותינו הקדושים בכל דור ודור, [וואָס] פון אברהם יצחק יעקב אן, הייבט זיך אן [דער זכות אבות, וואָס] דאָס איז דער פֿל [עד סוף כל הדורות].

דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן [בזכותם], מ'זאל זיך קאָנען 'דערהאלטן' אין דעם גלות המר והנמחר, אין דעם 'חשכות' אין דעם גרויסן שפלות. דער בורא פֿל עולמים זאל 'מאיר עינים' זיין.

מ'האָט זיך נישט וואו צו קערן, און וואו צו ווענדן.
מ'האָב מיר אָבער, איין רבי'ן האָב מיר, דעם בורא פֿל עולמים אליין !

[והבוכ"ע] זאל מ'שפיע זיין אין אידישע הערצער, און אין דעת אריין, [זא] מ'זאל זיך אזוי 'אויפפירן' [זא] מ'זאל האָבן חן ביים באשעפער.

מ'זאל האָבן חן ביים באשעפער.
מ'זאל זוכה זיין צו רחמי שמים.
מ'זאל מיר געהאלפן ווערן מיט פֿל מיני ישועות.
מ'זאל ניצול ווערן מכל צרה וצוקה.

מ'זאל במהרה זוכה זיין צו זען די ישועה שלימה, בכלל ובפרט.
בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

